

Таким чином, успішність освітньої соціалізації залежить від соціальних та особистісних чинників. Дослідження проблеми психологічної діагностики готовності до навчально-професійної діяльності абітурієнтів, придатності до її освоєння та успішної адаптації в освітньому просторі тісно пов'язані з проблемами психології особистості, соціалізації особистості, освітньої соціалізації.

Список використаних джерел

Барко В. І. Професійний відбір кадрів до органів внутрішніх справ (психологічний аспект): Монографія / В. І. Барко. – К.: Ніка-Центр, 2002. – 296 с.

Бурлачук Л. Ф. Психодіагностика: учебник для вузов / Л. Ф. Бурлачук. – 2-е изд., перераб. и доп. – СПб.: Питер, 2009. – 384 с.
 Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность / А. Н. Леонтьев. – М.: Смысл, Академия, 2005. – 352 с.
 Максименко С. Д. Генеза здійснення особистості / С. Д. Максименко. – К.: ТОВ "КММ", 2006. – 240 с.
 Рубинштейн С. Л. Бытие и сознание. Человек и мир / С. Л. Рубинштейн. – СПб.: Питер, 2003. – 512 с.
 Собчик Л. Н. Психология индивидуальности. Теория и практика психодиагностики / Л. Н. Собчик. – СПб.: Издательство "Речь", 2008. – 624 с.
 Шадриков В. Д. Проблемы системогенеза профессиональной деятельности / В. Д. Шадриков. – М.: Наука, 1982. – 185 с.

Надійшла до редколегії

Т. Хенкина
 Харьковский национальный университет внутренних дел, Харьков

ПСИХОДИАГНОСТИКА ГОТОВНОСТИ К УЧЕБНО-ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ АБИТУРИЕНТОВ ВУЗОВ МВД И ФАКТОРЫ УСПЕШНОСТИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СОЦИАЛИЗАЦИИ

Психологическая диагностика готовности к учебно-профессиональной деятельности абитуриентов вузов МВД имеет научное и прикладное значение и решается методами и средствами многих отраслей психологии. Проблема успешности образовательной социализации – сочетание психологических характеристик личности и социальной составляющей.

Ключевые слова: учебно-профессиональная деятельность, образовательная социализация, психодиагностика

T. Khenkina
 Kharkiv National University of Internal affairs, Kharkiv

PSYCHODIAGNOSTIC OF PREPAREDNESS FOR TRAINING AND PROFESSIONAL ACTIVITIES OF POLICE ACADEMY APPLICANTS, AND FACTORS OF SUCCESSFUL EDUCATIONAL SOCIALIZATION

Psychological diagnosis preparedness training and professional students university MIA has scientific and practical importance and solved methods and means of many branches of psychology. The problem of success of educational socialization is a combination of psychological characteristics and social component.

Key words: educational and professional background, educational socialization, psychological testing.

ПЕДАГОГІКА

УКД 37.013

Л. Курило, канд. пед. наук, доц.
 Харківський національний університет внутрішніх справ, Харків

НОВІ ОРГАНІЗАЦІЙНІ ФОРМИ НАВЧАЛЬНОЇ РОБОТИ В УНІВЕРСИТЕТАХ УКРАЇНИ (XIX – ПОЧАТОК XX СТОЛІТТЯ)

В статті на основі використання архівних матеріалів, оригінальних дореволюційних історико-педагогічних видань здійснено спробу проаналізувати розробку та впровадження класичними університетами України у XIX – на початку XX ст. нових форм організаційної навчальної роботи, які мали чітко окреслене педагогічне спрямування.

Ключові слова: колоквиум, навчальна робота, семінар.

Крім активного використання у педагогічному процесі та у просвітницькій діяльності лекцій, поглибленні їх змісту та дидактичних вимог до них, класичними університетами України у XIX ст. було вироблено і впроваджено такі нові організаційні форми навчальної роботи, як: практичні і семінарські заняття, просемінарії, колоквиуми, спецсемінари, спецкурси, репетиції і співбесіди. Зазначені форми організації навчального процесу надавали йому педагогічної спрямованості.

Вивчення історико-педагогічної літератури дає підстави для висновку, про те, що кращі педагоги університетів України у XIX – на початку XX ст. творчо підходили до питання вибору і застосування організаційних форм і методів викладання. Вони вважали, що кожен із методів не може бути "універсальним" і повинен використовуватися в комплексі з іншими. Викладачі університетів наполегливо боролися за вдосконалення науково обґрунтованої педагогічної системи навчання у вищих навчальних закладах, утвердження в них курсової системи, яка з врахуванням історико-педагогічного досвіду виявилася найдоцільнішою.

Потрібно підкреслити, що важливою формою самостійного, поглибленого вивчення природничих та гуманітарних дисциплін в університетах підросійської України у процесі становлення вищої вітчизняної педагогічної освіти стали практичні заняття. Ординарний профе-

сор університету св. Володимира В. Іконников вказував на те, що практичні заняття з різних предметів, які викладались в університетах, вирости саме "на університетському ґрунті" [1]. Згідно циркулярів та розпоряджень Міністерства освіти, студенти зобов'язані були брати участь у практичних заняттях. На думку дореволюційних дослідників, значення практичних занять полягало у "вивченні тієї ж самої теорії науки, якій присвячені і лекції, але шляхом власної роботи розуму студента" [2]. Предметом практичних занять повинно було стати "вивчення та аналіз кращих наукових праць з відповідних галузей наукових знань" [3].

Треба зазначити, що у першій половині XIX ст. практичні заняття в університетах України ще не мали регулярного характеру. Проте практичні заняття на історико-філологічному факультеті Харківського університету були організовані вже у перші роки створення вищого навчального закладу. Як засвідчують історико-педагогічні видання, вони були проведені різними викладачами із "застосуванням наукових прийомів та методів" [4]. Зокрема, практичні заняття з педагогіки полягали в читанні студентами 3 та 4 курсів педагогічних лекцій. При виборі змісту лекцій проф. М. Лавровський ознайомлював студентів з кращими методами та засобами викладання, переважно в нижчих та середніх навчальних закладах, враховуючи досягнення сучасної педагогіки. З цією ж

метою студенти 4-х курсів виконували різні письмові вправи, в процесі яких розглядалися і обговорювалися важливі, а нерідко і дискусійні дидактичні питання [5].

В якості різновиду практичних занять в університетах України у XIX ст. виникає гнучка семінарська форма організації навчання. Семінар (від лат. *seminarium*), означає розсадник. Семінари як один з видів групових занять використовувалися для трактування текстів і першоджерел з гуманітарних наук західноєвропейськими університетами вже з XVII ст. На Україні вони з'явилися дещо пізніше, лише в XIX ст. разом з відкриттям Харківського та Київського університетів. Поступово семінарські заняття набули практичного характеру. За своєю сутністю це були наукові школи того чи іншого вченого, під керівництвом якого відбувалося вивчення та дослідження проблем певної науки. Згодом формується загальноприйнята форма семінару: викладач повідомляє про тему заняття, проводить підготовчу роботу та обговорює зі студентами їх доповіді. Створюються два напрямки методики проведення семінарського заняття – демократичний, який передбачає активність студентів, і авторитарний, за якого викладач сам визначає напрям діяльності тих, хто навчається [6]. Наприклад, у 1811–1816 рр. в Харківському університеті та педінституті працювали педагогічний та філологічний семінари, які вів проф. Х. Роммель. За його свідченням, вони сприяли виробленню у студентів практичних і методичних навичок, пов'язаних з їх майбутньою учительською діяльністю [7]. В їх роботі, як правило, брали участь студенти старших курсів, які самостійно готували реферати, різноманітні письмові роботи, знайомилися зі статтями педагогічного змісту, що друкувалися на сторінках педагогічної преси. Діяльність цих семінарів було поновлено у 1835 р. з ініціативи проф. А. Валицького. Слід зазначити також, що досить активно працював у 50-ті роки педагогічний семінар під керівництвом проф. М. Лавровського [8].

У другій половині XIX ст. у зв'язку з розвитком університетської педагогічної освіти в Росії гостро постало питання про місце і значення лекцій та практичних занять у навчальному процесі. Частина університетських викладачів виступила з критикою існуючої системи викладання, в якій лекція займала провідне положення. Зокрема, професор Санкт-Петербурзького університету В. Григор'єв стверджував, що лекцію потрібно усунути з академічної чи університетської системи навчання. Адже, на його думку, студенту, який починає вивчення науки, ця праця нагадує працю писаря, який бездумно переписує чужий твір [9].

Заперечуючи роль лекції як найважливішої форми педагогічного процесу в університеті, він вважав, що основою навчання у вищій школі повинна бути самоосвіта. Важливі питання, пов'язані з необхідністю реформування університетського викладання, висвітлювалися на сторінках журналу міністерства народної освіти. Зокрема, автор однієї із статей, вказував на те, що читання лекцій було позитивною необхідністю лише на початку XIX ст., коли були відсутні підручники і навчальна література, а студент для отримання знань не мав "іншого джерела, крім лекцій свого професора" [10]. В умовах швидкого розвитку науки лекції професора являють собою лише "загальний огляд" стану сучасної навчальної та наукової літератури і тим самим не відповідають меті університетського викладання. Тому більш раціональним є видання лекційних курсів. На думку автора, замість читання лекцій професорам краще здійснювати безпосереднє керівництво науковими заняттями студентів, на яких вони могли б пояснювати, інтерпретувати зміст та основні ідеї власних лекційних курсів та посібників [11]. Відомий вчений і педагог М. Пирогов, захищаючи ідею розвитку самостійності студентів, також

наголошував на необхідності обмежувати кількість лекцій в університетському навчанні і частіше їх поєднувати з практичними заняттями [12].

У другій половині XIX ст. українські університети, скориставшись статутом 1863 р., збільшили кількість практичних занять. У щорічних звітах міністра народної освіти про стан галузі спеціально повідомлялося про організацію практичних занять та семінарів на різних факультетах [13]. У 1870 р. було, зокрема, запроваджено семінари на історико-філологічному факультеті Харківського університету. У зв'язку з великою кількістю студентів та неможливістю забезпечення практичних занять викладачами та приміщеннями, організація семінарів на юридичному факультеті була поставлена дещо гірше [14].

Як свідчать архівні матеріали у Новоросійському університеті з другої половини XIX ст. було започатковано проведення практичних занять зі слов'янської філології та загальної історії [15].

Активно впроваджували практичні заняття у навчальний процес фізико-математичні факультети університетів. В одному із офіційних звітів Новоросійського університету за 1871/72 навчальний рік підкреслювалося: "На фізико-математичному факультеті практичні заняття студентів є необхідною умовою серйозного вивчення науки. При вивченні математики та механіки вони полягали переважно у вирішенні завдань, що мали відношення до викладеної теорії та творих студентів, мета яких полягала в ознайомленні з прийомами наукових досліджень" [16].

Важливу рису практичних занять з математичних та історичних дисциплін, які викладались у класичних університетах України в другій половині XIX ст. було поглиблення їх змісту та посилення педагогічної спрямованості. Як засвідчують архівні матеріали, під час проведення практичних занять в університеті св. Володимира у зазначений період університетські викладачі приділяли особливу увагу питанням розумового та морального розвитку своїх вихованців, виявленню у них педагогічних здібностей [17]. Так, на семінарських заняттях з історії проф. О. Ставровський, наприклад, аналізував зі студентами ті "педагогічні засоби та особливості, які обумовлюють успішне викладання історії" [18].

В другій половині XIX ст. в класичних університетах України виникає така нова форма практичних занять як колоквиуми. У вивчених нами архівних матеріалах вказується на те, що колоквиуми, зокрема, проводились для майбутніх вчителів на історико-філологічному факультеті з метою обговорення педагогічних творів студентів. Одним з керівників такого педагогічного колоквиуму наприкінці 60-х – початку 70-х рр. XIX ст. був проф. С. Гогоцький [19].

Практичні заняття в університетах з природничих наук проводили переважно у кабінетах та лабораторіях. Бурхливий розвиток природничих наук у XIX ст. вимагав пошуку таких форм навчальної діяльності, які б істотно пов'язували наукову теорію з практикою, залучали студентів до самостійних пошуків та досліджень. Саме тому у класичних університетах України запроваджуються лабораторні заняття. Наприклад, у 1870/71 навчальному році у хімічній лабораторії університету св. Володимира при виконанні практичних вправ з органічної хімії та з "якісного хімічного аналізу" працювало 33 студенти. У мінералогічному кабінеті під час практичних занять брали участь 40 чол. За свідченням вченої ради університету, результати цих практичних занять були задовільними [20].

Проведення лабораторних занять з фізики започаткував у 1875 р. професор М. Авенаріус, який вважається основоположником експериментальної фізики в Україні. Студенти Київського університету одночасно зі слуханням лекцій самостійно проводили фізичні експерименти в спеціально обладнаних приміщеннях [21]. Лабораторні заняття як активна форма самостійної роботи студентів

сприяли якісно новим змінам у розвитку організаційних форм навчання, відкривши широкі можливості для активізації пізнавальної діяльності студентів.

Практичні семінари та наукові лабораторії діяли також у Львівському та Чернівецькому університеті. Однак стан оснащення лабораторій був незадовільним [22].

Потрібно зазначити, що у 80-х роках XIX ст. було досягнуто обов'язкового включення практичних та семінарських занять до програм викладання всіх факультетів університетів Російської імперії, що було прогресивним явищем в організації навчального процесу. Участь студентів в роботі семінару вважалася не менш важливою, ніж відвідування лекцій [23].

Професор Харківського університету В. Бузескул вказував, зокрема, на те, що після прийняття університетського статуту 1884 р. практичні заняття, які проводилися у вищому навчальному закладі, "посіли чільне місце в системі викладання: вони отримали подальший розвиток і стали одним із головних засобів засвоєння навчальних предметів та знайомства з методами і прийомами викладання" [24]. В якості особливої навчально-допоміжної установи для організації навчального процесу в університеті на історико-філологічному факультеті було відкрито кабінет практичних занять [25].

У Новоросійському університеті наприкінці XIX – на початку XX ст. семінарські заняття проводилися з логіки, класичної філософії, руської мови та словесності, руської історії [26].

Однією з особливостей педагогічного процесу в університеті св. Володимира на початку XX ст. стало посилення уваги історико-філологічного факультету до практичних занять з психолого-педагогічних дисциплін. Аналіз архівних джерел свідчить про відкриття у 1903 р. на факультеті психологічного семінару під керівництвом проф. В. Челпанова. В його роботі приймало участь 11 студентів [27]. Високим науково-педагогічним рівнем відзначалися практичні заняття з психології, які вів на початку XX ст. у Київському університеті приват-доцент В. Зеньковський. На цих заняттях студенти виступали з рефератами, присвяченими психологічним проблемам навчального процесу та приймали участь у їх обговоренні [28].

На межі XIX–XX ст. в університеті св. Володимира було впроваджено у навчальний процес таку особливу форму семінарських занять як просемінарії. Професорські семінарії були невід'ємною частиною здобуття фахового рівня студентами і важливою формою науково-педагогічного досвіду. Так, ординарний професор російської історії М. Довнар-Запольський на початку XX ст. вів просемінарії, присвячений вивченню спільно зі студентами юридичних пам'яток московського періоду. У навчальному плані історико-філологічного факультету для нього було виділено 2 год. на тиждень [29]. Проф. І. Кулаківський запровадив на факультеті просемінарії з латинської мови [30].

Слід підкреслити, що до педагогічно ефективних форм навчальної роботи, які розробляли і використовували університетські викладачі протягом XIX – початку XX ст., слід віднести також репетиції і співбесіди. Їх головною метою полягало в активізації та контролі за навчальною діяльністю студентів, посиленні їх самостійної роботи на протязі всього навчального року, а не лише напередодні екзаменів та заліків. З середини 30-х років XIX століття репетиції та співбесіди було внесено до розкладу занять в університетах підросійської України. Як свідчить звіт університету св. Володимира за 1835 р., в цей період кожного тижня університетськими викладачами проводилися "вибіркові і короткотермінові" репетиції. Т. зв. "головні і загальні" репетиції були проведені ними в кінці навчального року [31].

У Харківському університеті репетиції проводилися у вигляді діалогу між викладачами і студентами щотиж-

нево і "по третинах року". Щотижневі репетиції проводили студенти-кандидати або ад'юнкти і магістри, "по третинах року" – ті викладачі і професори, які читали теоретичні курси. На репетиціях перевірялися конспекти студентів, засвоєння ними однієї або кількох тем теоретичних курсів, забезпеченість їх літературою та знаннями рекомендованої літератури, відвідування студентами бібліотеки [32].

Важливе місце в активізації навчальної діяльності студентів університетів в імперську добу займала і така форма роботи, як співбесіди, мета яких полягала в тому, щоб "привчати студентів до вільного викладу думки" на початку XIX ст. співбесіди як і репетиції, які проводилися у Харківському університеті, мали епізодичний характер. Проте з 1835 р., коли ректор університету проф. І. Кронберг склав "Проект про вчені співбесіди між студентами та викладачами", співбесіди отримали відповідний педагогічний статус і стали систематичними. У порівнянні з репетиціями вони носили більш комплексний характер, проводилися один-два рази на місяць протягом 2-4-х академічних годин, як правило у "сократичній формі". Їх проведення було обов'язковим не тільки для всіх професорів, але і навіть для ректора університету.

Як свідчить вивчення звітів викладачів за 1835–1849 рр., під час співбесід студенти виступали з аналітичними повідомленнями про новини педагогічної та спеціальної літератури, читали і обговорювали свої реферати і рецензії на різні роботи, висловлювали свої побажання щодо організації та змісту навчальних занять. Співбесіди допомагали викладачам вивчати інтереси, здібності, індивідуальні особливості студентів. Репетиції, які розглядалися класичними університетами України як один із дійових засобів об'єктивного контролю за успішністю студентів, впроваджувалися у навчальний процес до 1849 р. і були відновлені лише після прийняття університетського статуту 1863 р.

Список використаних джерел

1. Інститут рукописів НБУ ім. В. І. Вернадського (далі – ІР). – ІР. – Ф. 46. – Спр. 46. – Арк. 1. – Архів В. С. Иконникова. "Практические занятия" (при изучении истории), 1876 г.
2. Юбилейный акт Императорского университета св. Владимира. – К., 1885. – С. 166.
3. Загурский Л. Н. Опыт истории юридического факультета Харьковского университета. – Х., 1908. – С. 19.
4. Ученые общества и учебно-вспомогательные учреждения Харьковского университета (1805–1905 гг.) / Под ред. Д. И. Багалея, И. П. Осипова. – Х., 1911. – С. 81.
5. Историко-филологический факультет Харьковского университета за первые 100 лет его существования. 1805–1905 / Под ред. М. Г. Халанского и Д. И. Багалея. – Х., 1908. – С. 86.
6. Гунда Г. В. Организационные формы навчання вищої школи в Україні в контексті їх розвитку (XVII–XIX ст.) / Г. В. Гунда // Проблеми освіти : Наук.-метод. збірник. – К., 1997. – Вип. 8. – С. 59.
7. Роммель Х. П. Пять лет из истории Харьковского университета: (Воспоминания о своем времени, о Харьковском университете) / Х. П. Роммель. – Х., 1868. – С. 15.
8. Розвиток народної освіти і педагогічної науки на Харківщині : Монографія. – Х., 1992. – С. 295.
9. Григорьев В. Устранение чтения лекций в академической и университетской системе преподавания наук / В. Григорьев. – СПб., 1881. – С. 14.
10. Варадинов Н. Необходимость реформ в нашем университетском преподавании / Н. Варадинов // Журнал Министерства народного просвещения. – 1870. – Ч. 160. – С. 1.
11. Там само. – С. 11.
12. Пирогов Н. И. Избранные педагогические сочинения / Н. И. Пирогов. – М., 1985. – С. 141.
13. РДІА. – Ф. 733. – Оп. 345. – Спр. 59. – Арк. 15-16. – Отчёт министра народного просвещения за 1865 г.
14. Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна за 200 років. – Х., 2004. – С. 170.
15. Краткий отчёт императорского Новороссийского университета в 1871/72 академическом году. – Б.м. и г.и. – С. 8.
16. Там само. – С. 9.
17. Центральний державний історичний архів України у м. Києві. ЦДІА. – Ф. 707. – Оп. 24. – Спр. 322. – Арк. 14. – Сведения о практических упражнениях казеннокоштных студентов по математике; Ф. 707. – Оп. 24. – Спр. 322. – Арк. 79 зв. – Отчёт ординарного профессора П. Павлова о практических упражнениях студентов по предмету всеобщей истории, 12 декабря 1859 г.

18. ЦДІА. – Ф. 707. – Оп. 24. – Спр. 322. – Арк. 77. – Отчёт о практических занятиях по истории со студентами университета св. Владимира историко-филологического факультета экстраординарного профессора А. Ставровского, 1859 г.

19. Державний архів м. Києва. ДАК. – Ф. 16. – Оп. 465. – Спр. 889. – Арк. 71. Протоколы заседаний деканата историко-филологического факультета Университета св. Владимира и материалы к ним, 1869 г.

20. Краткий отчет Университета св. Владимира за 1870-71 учебный год. – К., 1871. – С. 21.

21. Гунда Г. В. Организационні форми навчання вищої школи в Україні в контексті їх розвитку (XVII–XIX ст.) / Г. В. Гунда // Проблеми освіти : Наук.-метод. збірник. – К., 1997. – Вип. 8. – С. 59-60.

22. Курляк І. Е. Класична освіта на західноукраїнських землях (XIX – перша половина XX століття). Историко-педагогічний аспект / І. Е. Курляк. – Тернопіль, 2000. – С. 115.

23. Правила для студентов и сторонних слушателей. – СПб., 1885. – С. 15.

24. Бузескул В. История Харьковского университета при действии Устава 1884 г. (с 1884 по 1905 г.) / В. Бузескул. – Х., 1905. – С. 47.

25. Отчёт о состоянии и деятельности Императорского Новороссийского университета за 1915 год. / Сост. В. Н. Мочульский. – Одесса, 1916. – С. 131-139.

26. Учёные общества и учебно-вспомогательные учреждения Харьковского университета (1805–1905 гг.) / Под ред. Д. И. Багаля, И. П. Осипова. – Х., 1911. – С. 81.

27. ДАК. – Ф. 16. – Оп. 465. – Спр. 322. – Арк. 7. – Отчёт о состоянии историко-филологического факультета Императорского университета св. Владимира за 1904 г.

28. ДАК. – Ф. 16. – Оп. 465. – Спр. 894. – Арк. 89. – Отчёт о практических занятиях по психологии в весеннем семестре 1913-1914 гг. приват-доцента В. В. Зеньковского.

29. ЦДІА. – Ф. 707. – Оп. 162. – Спр. 39. – Арк. 87 зв. – Обзорение преподавания в Университете св. Владимира на 1912-1913 уч. г.

30. ЦДІА. – Ф. 707. – Оп. 162. – Спр. 39. – Арк. 92 зв. – Расписание лекций историко-филологического факультета Императорского университета св. Владимира в осеннем полугодии 1912 г.

31. Троцко Г. В. Професійно-педагогічна підготовка студентів до виховної роботи в школі / Г. В. Троцко. – Х, 1995. – С. 38.

32. Российский государственный исторический архив в г. Санкт-Петербурге. – РГИА. – Ф. 733. – Оп. 49. – Спр. 1055. – Арк. 34. – "Проект об ученых собеседованиях" между студентами и преподавателями, составленный профессором И. Я. Кронебергом, 1836 г.

Надійшла до редакції

Л. Курило, канд. пед. наук, доц.

Харьковский национальный университет внутренних дел, Харьков

НОВЫЕ ОРГАНИЗАЦИОННЫЕ ФОРМЫ УЧЕБНОЙ РАБОТЫ В УНИВЕРСИТЕТАХ УКРАИНЫ (XIX – НАЧАЛО XX ВЕКА)

В статье на основе использования архивных материалов, оригинальных дореволюционных историко-педагогических изданий предпринята попытка проанализировать разработку и внедрение классическими университетами Украины в XIX – начале XX в. новых форм организационной учебной работы, которые имели четко очерченное педагогическое направление.

Ключевые слова: колоквиум, учебная работа, семинар.

L. Kurylo, PhD, lecturer

Kharkiv National University of Internal affairs, Kharkiv

NEW ORGANIZATIONAL FORMS OF ACADEMIC WORK AT THE UKRAINE UNIVERSITIES (XIX–XX CENTURIES)

In the article on the basis of usage of the files archives, original historical and pedagogical issues before revolution the attempt was carried out to analyze the work and to provide new organizational forms of educational work by classical universities of Ukraine in the XIX–XX century which have outlined pedagogical direction.

Key words: colloquium, job training, workshop.

СОЦІАЛЬНА РОБОТА

УДК

Б. Барчі

Інститут психології ім. Г.С. Костюка НАПН України, Київ

СОЦІАЛЬНІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ПОРУШЕННЯ ПРОЦЕСУ СОЦІАЛІЗАЦІЇ У КЛІЄНТІВ ЦЕНТРІВ ЗАЙНЯТОСТІ

У статті висвітлено результати емпіричного дослідження соціальних і психологічних чинників порушення процесу соціалізації у клієнтів центрів зайнятості. Виявлено, що під час тривалого перебування людини у ситуації невизначеності, тривоги та вибору порушується процес її соціалізації. Це виражається у зміні зовнішньої поведінки, оцінки норм і шаблонів моралі, а також у нерозумінні та неприйнятті того, що відбувається, у відмові від опанування нових видів діяльності тощо. Константовано наявність гендерних особливостей у порушенні процесу соціалізації респондентів різного віку.

Ключові слова: професійна сфера, соціалізація, центр зайнятості.

Ті соціальні зміни, що відбуваються у всьому світі, є характерними й для українського суспільства. Передусім, це поява багатьох ефектів соціальної трансформації (вимушена міграція, звільнення з роботи, необхідність сумісництва різних видів і форм зайнятості тощо). Варто зазначити, що психологічний аспект одних явищ (міграція, етнокультурні процеси тощо) досліджено у більшій мірі, а інших (безробіття, вимушена трудова мобільність, бідність, часткова зайнятість тощо) – в меншій. Поява зазначених явищ спонукає науковців до вивчення їх психологічних наслідків. Зокрема, досліджуються питання: як відбувається сприйняття й осмислення людиною цих явищ, чи прагне людина протистояти труднощам і яким чином, як вибудовує нові стосунки із світом тощо.

Аналіз наукових джерел свідчить, що в сучасну епоху існує чимало праць психологів [1-12], присвячених висвітленню означеної проблеми. Однак науковці зусилля одних дослідників [2-9] зосереджені на розгляді даної проблеми як частини суміжних проблем, а інших [1;

10-12] – на розробці пояснювальних моделей копінг-поведінки людини в ситуації втрати нею роботи, наслідків міжорганізаційних переходів.

Втім, зібраний цікавий емпіричний матеріал і запропоновані моделі зарубіжних колег не можна автоматично перенести на особистість нашого суспільства, бо виконані вони в іншому соціальному, економічному та культурному контексті. Та й, як зазначають Д. Летек, К. Хейніш та ін., ще недостатньо вивчені спеціальні форми копінг-поведінки особистості у сфері зайнятості.

В межах даної статті буде висвітлено психологічну інтерпретацію соціально-психологічних чинників порушення процесу соціалізації у клієнтів центру зайнятості.

Отримані нами дані вказують на те, що тривале перебування людини у ситуації невизначеності, тривоги та вибору позначається на процесі її соціалізації. Це виражається у зміні зовнішньої поведінки, оцінки норм і шаблонів моралі, а також у нерозумінні та неприйнятті того, що відбувається, у відмові від опанування нових